

Берека В.Є.

кандидат педагогічних наук,

*доцент, ректор Хмельницької
гуманітарно-педагогічної*

академії

ПОШУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАГІСТРАНТІВ – МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

У статті розглядаються актуальні проблеми пошуково-дослідної діяльності магістрантів – майбутніх менеджерів освіти. Вони пов'язані зі змістом і організаційними формами діяльності у процесі професійної підготовки управлінців.

The article deals with the actual problems of the magisters – future education managers' research activity. These problems include the contents and organizational forms of the activity in the process of managers professional training.

Актуальність проблеми. Народження Української держави актуалізувало проблеми освіти, від вирішення яких багато в чому залежить формування людини в умовах нових ринкових економічних відносин. Головним завданням особистості було і залишається пізнання природи та світу, без чого не може бути їх розумного перетворення, основою якого повинно стати прагнення кожного індивіда до невтомного пізнання нового, самостійного поновлення своїх наукових знань.

Науково-дослідна робота – одна з пріоритетних сфер людської діяльності, важливий чинник удосконалення теоретичної, загально-професійної та спеціальної підготовки майбутніх фахівців. Розширення наукового світогляду, формування навичок наукового дослідження, вивчення, узагальнення і поширення передового практичного досвіду всебічно підготує магістранта до науково-практичної діяльності після закінчення магістратури.

Елементи наукових досліджень мають місце в усіх формах навчального процесу: в лекційних курсах, на семінарських і лабораторних заняттях, при написанні та оформленні рефератів, курсових і дипломних робіт. Під час навчання у вищому навчальному закладі, на першому курсі студенти ознайомлюються з науково-педагогічною літературою та вчать самостійно працювати з нею; на другому – вивчають курс «Основи науково-педагогічних досліджень», вибирають тему наукового дослідження, пишуть реферати, наукові доповіді, статті тощо; на третьому та четвертому відбувається апробація обраної теми, дослідження під час проходження практики, проведення констатувального експерименту, висвітлення його результатів у курсових роботах з психолого-педагогічних дисциплін; на п'ятому – узагальнення результатів науково-педагогічного дослідження за весь період навчання та написання дипломної роботи.

Ми погоджуємося з висновками науковців (С. Архангельський, К. Левківський, О. Коханко) про те, що діяльність менеджера освіти за змістовим і технологічними компонентами завжди носить пошуково-дослідницький характер. За своєю суттю управлінська діяльність не може бути рецептурною, оскільки кожна конкретна управлінська ситуація ставить перед управлінцем низку нових проблем, які вимагають свого вирішення. Тому в своїй основі управлінська діяльність містить елемент пошуку оптимальних для конкретної ситуації варіантів її вирішення, тобто вона є неперервним дослідницьким процесом з усіма властивими йому атрибутами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення питань пошуково-дослідницької діяльності студентів стало предметом вивчення багатьма вітчизняними науковцями. Ця проблема актуалізує в собі дослідження таких напрямів, як: методи і методологія психолого-педагогічного дослідження (С. Максименко, О. Крушельницька, П. Оразцов, Г. Рузавін) теоретичні основи наукової організації педагогічних досліджень (С. Архангельський, С. Гончаренко, А. Єріна, І. Кринецький), структуру дипломних, кваліфікаційних робіт та вимог до їх написання, оформлення і захисту (І. Мороз, В. Шейко, Ю. Ехо), культура педагогічних досліджень (О. Кочетов).

Разом з тим проблеми науково-педагогічних досліджень для магістрантів розкриті недостатньо, не враховано особливості пошуково-дослідної діяльності для магістрантів які готуються стати менеджерами освіти. З трансформацією управлінської діяльності на рівень професійної з'явилась потреба у здійсненні управлінської діагностики, у розробці і запровадженні ефективних технологій управлінської діяльності і прогностиці здійснюваних управлінських впливів. Наукового моніторингу потребують і

широкомасштабні загальнодержавні управлінські програми з позицій правильності їх вихідних концепцій, ефективності спрацювання, оптимальності задіяних ресурсів тощо.

Мета статті. Обґрунтувати зміст і організаційні форми дослідної діяльності у процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти у магістратурі

Виклад основного матеріалу. Дослідницький підхід до управлінської діяльності позитивно впливає на нові утворення в управлінських системах. Це – нові проекти, підходи, моделі, напрями діяльності, інноваційні технології, нове масштабніше осмислення вже нагромадженого досвіду.

Як свідчить аналіз напрацювань науковців (В. Андрущенко, О. Дубасенюк, В. Кремень, Н. Ничкало, Л. Пуховська, С. Сисоєва) навчальний процес у вищій школі, а особливо в магістратурі, все більше орієнтується на самостійний пошук студентами (магістрантами) нових знань, нових пізнавальних орієнтирів високого рівня складності; все більшого розвитку набуває дослідницька діяльність студентів (магістрантів) і творчий процес розв'язання ними пошуково-дослідних і науково-навчальних завдань. Тобто процес навчального дослідження стає визначальним у побудові навчання.

Визначаючи місце науково-дослідницької діяльності в процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти ми враховували досліджень В. Маслова [1], О. Коханка [2]. Цими науковцями обґрунтовано положення про те, що дослідницька діяльність –одна з пріоритетних сфер людської діяльності, важливий чинник удосконалення теоретичної, загально-професійної та спеціальної підготовки майбутніх фахівців.

Нами обґрунтовано зміст і організаційні форми дослідницької діяльності у процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти у магістратурі. Важливою складовою цієї діяльності було залучення магістрантів до:

- визначення основних управлінських проблем;
- діагностики конкретної управлінської проблеми, ситуації чи випадку;
- аналіз причин виникнення конкретної соціально-педагогічної проблеми;
- посиленої участі у вирішенні управлінських проблем конкретного колективу;
- налагодження контактів і співпраці з різними управлінськими службами;
- здійснення аналітичної роботи та інше.

Досвід організації проблемного, пошуково-дослідного навчання нагромаджувався у педагогіці впродовж багатьох десятиліть. Нами виділені основні етапи побудови навчання на основі постановки і вирішення проблем:

1. Постановка проблеми, пошук її формулювання з різних точок зору.
2. Пошук фактів для кращого розуміння проблеми, можливостей її вирішення.
3. Пошук ідей; їх оцінка переноситься до того моменту, поки вони будуть висловлені і сформульовані магістрантами.
4. Пошук рішення, при якому висловлені ідеї піддаються аналізу, оцінці.
5. Вибір кращих ідей для розробки і втілення.
6. Визнання знайденого рішення учасниками цього процесу [3].

Важливе значення має заключний етап. А це означає необхідність організації соціально-психологічного компоненту навчального процесу, оскільки створення ситуації «визнання оточуючими», як правило, є результатом спеціальної організації комунікативно-ділової діяльності. Тому значна увага приділялась аналізу можливих шляхів вирішення проблем, завдань, ситуацій, актуальних для конкретного навчального закладу, пов'язаних з життєвими потребами та інтересами магістрантів. Цьому сприяло визначення проблем для навчальних занять із магістрантами за такими критеріями:

1. Проблеми, творчі завдання мають бути:
  - а) професійно доцільними і підпорядкованими професійному формуванню майбутніх фахівців управлінській діяльності;
  - б) достатньо повторюваними у реальному житті;
  - в) типовими для майбутньої управлінської діяльності;
  - г) актуальними для магістрантів, відповідати їх потребам, інтересам і сприяти їх зацікавленості майбутньою професійною діяльністю.
2. Магістранти мають брати участь у визначенні навчальних проблем, ситуацій, завдань, у розробці плану дій і способів їх вирішення.
3. Обрана проблема, ситуація, творче завдання мають допускати вибір декількох способів її розв'язання, активізуючи тим самим механізм прийняття рішення.
4. У виборі проблем важливо враховувати наявність необхідних матеріалів.

Як свідчать результати практичної діяльності, для формування у

майбутніх менеджерів освіти впевненості, віри в реальну можливість здійснювати позитивний вплив на реальну управлінську ситуацію, проблеми, розробленого проекту чи плану її вирішення, тобто логічна розробка програми подальших дій.

Для магістрантів Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії проекти, програми, ідеї втілювалися в практичну програму. Так, психолого-педагогічна служба академії, групи взаємодопомоги «Тепло твоїх долонь», «Повір в себе», «Подай руку допомоги» функціонували за програмами, розробленими самими магістрантами [4].

Про ефективність таких підходів свідчить творча діяльність магістрантів у процесі діяльності психолого-педагогічної допомоги. Розроблена ідея і положення про Психолого-педагогічну допомогу стали предметом обговорення членів робочої групи з представниками місцевих органів управління освіти.

Викладачами Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії було проведено цілеспрямовану роботу з формування експериментальних майданчиків, на яких відпрацьовувались моделі, здійснювалась апробація результатів досліджень, їх ефективності. Нами були обрані експериментальні майданчики, на яких магістранти максимально вивчали управлінські проблеми, змодельовати їх у максимально «чистому» вигляді і оволодівали технологіями їх вирішення.

Ми підтримуємо думку науковців, що дослідно-пошукова робота має бути органічним компонентом програм і змісту всіх видів управлінських практик, тому, що вміння критично мислити і шукати шляхи вдосконалення практики управлінської діяльності є важливим компонентом професійної кваліфікації. Майбутнім фахівцям важливо вміти компетентно подавати (викладати) матеріали, що стосуються гострих управлінських проблем, публікувати їх у пресі, привертати увагу громадськості, вміти пропагувати свої ідеї. З цією метою у процесі дослідно-експериментальної роботи майбутніх менеджерів освіти особливу увагу було звернено на оволодіння майбутніми фахівцями різноманітними оціночними і діагностичними методиками і підходами, що дає змогу краще усвідомлювати найбільш важливі управлінські проблеми, попереджувати їх виникнення, використовувати ефективні способи допомоги і підтримки, здійснювати професійну діяльність у контексті прогностичного бачення реалій

Нами встановлено, що ефективність дослідної діяльності магістрантів значно поліпшується за умови запровадження системи її мотивації, елементами якої можуть бути:

- фінансова підтримка для проведення індивідуальних і колективних досліджень;
- фінансова підтримка участі в наукових конференціях;
- залучення магістрантів до підготовки публікацій в періодичних, педагогічних та інших виданнях;
- підтримка участі в дослідницьких проектах, які виконуються на замовлення освітніх установ;
- участь магістрантів спільно з викладачами і практичними управлінцями у наукових конференціях, дебатах, семінарах;
- залучення магістрантів до роботи в наукових товариствах, проблемних, творчих групах з розробки управлінських проектів;
- втілення результатів науково-дослідної діяльності у практику, визнання і оцінка її результативності.

Залучення магістрантів до активної участі в дослідницькій діяльності сприяє формуванню творчого ставлення до професійної діяльності, здатності взаємодіяти з управлінськими структурами для вирішення проблем та ліквідації причин їх виникнення, формуванню вмінь розробляти і втілювати рекомендації щодо побудови оптимальних умов життєзабезпечення і життєвої реалізації кожного громадянина країни.

Володіння методами управлінських досліджень допомагає майбутнім менеджерам освіти оцінювати практичну діяльність з позицій наукового підходу, розробляти рекомендації, узагальнювати результати своїх досліджень та надавати необхідну інформацію у відповідні органи для отримання засобів, прийняття рішень, які б відповідали інтересам учасників навчально-виховного процесу.

Процес професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти із використанням науково-дослідних технологій є можливим за умови досконалого володіння методами організації навчально-пізнавальної діяльності викладачами. Для успішної реалізації цієї ідеї викладач має оволодіти такими якостями: вміти ставити перед магістрантами реальні, актуальні навчальні завдання на основі реальних проблем управлінського характеру; намагатися захопити, зацікавити магістрантів проблемою і процесом її детального дослідження, стимулювати творче мислення; виконувати функцію координатора і партнера; коректно спрямовувати дослідження, допомагати магістрантам; бути терпеливим до помилок магістрантів, які вони, зазвичай, допускають при спробі знайти власне

рішення; надавати допомогу або адресувати до потрібних джерел інформації у випадках, коли магістрант не може самостійно справитися із поставленими завданнями; організувати зустрічі з представниками відповідних інстанцій для збору даних; надавати можливість магістрантам систематично звітувати й обмінюватися думками; заохочувати критичне ставлення магістрантів до методики дослідження, підтримувати пропозиції щодо вдосконалення способів дослідження; сприяти у реалізації результатів дослідження.

У процесі здійснення наукових досліджень під час управлінських практик магістрантів мають можливість пересвідчитись в тому, що пошуково-дослідна діяльність:

- обґрунтовує перспективи, розробляє основні методи і підходи, на які опирається практика;
- дозволяє формувати базу знань, необхідних для практичної роботи;
- породжує та уточнює концепції, виявляє важливі для узагальнення факти і підтверджує ефективність практичних методів;
- виконує суто практичну функцію, оскільки дослідницькі результати допомагають прийняти конкретні рішення, реалізувати програми або управлінські заходи.

Висновки з даного дослідження. Можна зробити висновок, що пошуково-дослідна діяльність магістрантів – майбутніх менеджерів освіти є важливою ланкою навчально-виховного процесу, сприяє набуттю ними навичок творчого ставлення до професійної діяльності, є одним з системотворчих, інтегративних компонентів підготовки управлінців.

Ефективність дослідної роботи магістрантів поліпшується за умови запровадження її мотивації, яка сприяє формуванню творчого ставлення до професійної діяльності, умінь розробляти рекомендації, узагальнювати результати своїх досліджень.

Перспективи подальших розробок. Зважаючи на вищесказане вважаємо за необхідне зосередити увагу на детальному вивченні основних положень організації та проведення науково-педагогічних досліджень магістрантами, розкрити методологію, сучасні методи та методики виконання досліджень, обґрунтувати шляхи впровадження їх у педагогічну практику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маслов В.І. Теоретична модель професійної компетентності керівника школи та її складові. – К.: Міленіум, 2004. – С. 61-77.
2. Коханко О.М. Основи науково-педагогічних досліджень: Навчальний посібник. – Хмельницький: ХНУ, 2005. – 254 с.
3. Кларин М.В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках. – М.: Знание, 1989. – 75 с.
4. Берека В.С. Написання дипломних робіт слухачами магістратури вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку менеджерів освіти // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошук: Зб. наук. пр. / Ред. кол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2007. – Вип. 41. – С. 22-27.